



HOSPIC SVATÉ ALŽBĚTY

Takový strach jsem si do té doby neuměla představit. Mám se pustit do boje o to, aby moje milá stařenka mohla umírat doma ve své vlastní posteli? Nebo ji svěříme do péče nemocnice navzdory jejímu přání? Ať udělám cokoli, nebude kvůli mému rozhodnutí zbytečně trpět? Hospic svaté Alžběty v Brně mi pomohl zvládnout tuhle cestu nejlépe, jak to šlo.

Nejprve to vypadalo neřešitelně. Jako by život v dnešní době mohl končit jen nemocí nebo nehodou. Jako by bůh zavedl nějakou inovaci, o které mi nikdo neřekl. Umřít na stáří? To je přece nesmysl, slečno.

POMOC V NEJTĚŽŠÍ HODINĚ



Mojí prarabě bylo letos 88 let. „V mém věku je vyloučeno zemřít předčasně,“ říkala s maličko cynickým humorem. „Víš, co mě mrzí? Že už se nikdy nepostavím za katedru. Že už nikdy nepojedu na koni.“

Středoškolská profesorka, která pro češtinu, literaturu, matematiku či latinu nadchla i toho, kdo o to vůbec nestál, která přečetla stohy knih, aby o nich mohla přednášet. „Můžu ti ještě s něčím pomoci? Máš všeho dost?“ ptávala jsem se jí. „Života mám dost,“ odpovídala s jemným úsměvem dobře vychované a vzdělané dámy.

Slábla, hubla, neměla chuť k jídlu ani k pití. Pak se jí začalo zhoršovat davné zranění na noze, přestala chodit, potřebovala převazy... Dva tři měsíce stačily návštěvy sestřiček z domácí péče, ale pak to tělo začalo vzdávat.

Vybavila se mi Babička od Boženy Němcové. Dívá se na starou schnoucí jablko a smířlivě říká, že ona i ta jablůnka odejdou spolu. Věděla jsem, že doma přihlížím právě takovému odchodu.

ZLEPŠIT KVALITU ŽIVOTA

Je nutné, aby se o tetu někdo stále staral. Chci s ní zůstat doma, ale co práce? Vážím si postoje svých šéfů: „Zůstaňte doma, dokud to budete potřebovat.“ Nechávám za sebou redakci a pouštím se do boje s časem, bolestí i vlastním strachem.

Praktický lékař doporučil kontrolu v nemocnici na chirurgii. „Navrhujeme, aby rodina pacientky zvážila amputaci nohy pro zlepšení kvality života,“ čtu v chirurgově nálezu. Přemýšlím, kdo z nás dvou se zbláznil. Pro zlepšení kvality života? Jakého života?

„Vždyť neváží ani třicet kilo. Myslíte, že přežije narkózu?“ ptám se.

„No, nějak bychom se jí na to pokusili připravit. Třeba by to pak zvládla.“

„Copak se jí zahojí tak velká rána po amputaci, když se nehojí ani mnohem menší zranění?“

„Možná ano. Pak byste o ni mohli lépe pečovat. Zvažte to.“

Opravdu mluvíme o zlepšení kvality života?

O týden později narkózu odmítáme. Teta nechtěla do nemocnice, věděla, že odchází, nestála o nemocniční pravidla, budíček v pět ráno ani vizity. Mnohokrát jsme o tom spolu mluvily. „Nedej mě,“ prosila mě úpěnlivě při každé návštěvě ambulance a nechtěla se pustit mojí ruky.

Jenže co s tím? Praktický lékař donekonečna omílá nutnost hospitalizace, chirurg při převazech stále škodolibě opakuje, že na amputaci stejně dojde. Nemá náladu ránu „jen převazovat“.

Kdybychom bydleli na vesnici, bylo by to horší. V Brně se nabízí řešení: Hospic svaté Alžběty poskytuje i domácí péči. Mírím tam pro radu, prosím o pomoc, pročítám potřebné formuláře, přemlouvám praktického lékaře ke spolupráci. „Ano, i o staré lidi bez onkologické diagnózy se postaráme. Když přestávají jíst, pít, slábnou, chřadnou, bojují s proležením, to je samozřejmě důvod, abychom vzali takového pacienta do péče,“ uklidňují mě sestry.

Jenže je tu zdravotní pojišťovna. A vyhlášky. A neochota praktického lékaře. Pacientka nemá žádnou diagnózu, tak ať jí ani nenapadne umírat. Jako by lékaři museli opravovat tělo až do úplného roztrhání pacientovy duše.

„Navrhujeme zvážit amputaci nohy pro zlepšení kvality života.“

„Rodina amputaci odmítá.“

Než podepisuju smlouvu, že hospic převezme tetu do péče, zjišťuju, že takový strach z důsledků svého rozhodnutí jsem nikdy nezažila.

KAPKY PROTI STRASIDLUM

Každá další návštěva hospicu mě uklidňuje. Najednou už nikdo neklopí oči, když mluvíme

o umírání a nemění spěšně téma rozhovoru.

Půjčuju si polohovací postel a matraci proti proleženinám, které s tetou přezdíváme obláčková matrace. K tomu dostávám rady o tišení bolesti, plenách, mastech, polohování, obvazech... Je to úleva, když mi někdo poradí, jak tetu trpělivě doprovázet ke smrti, místo aby mi nutil „zlepšení kvality života“.

Jedna sestra mi vypráví o téměř stoleté stařence, která kvůli srdeční arytmií dostala kardiostimulátor – taky pro zlepšení kvality života. Poté ležela, chřadla, nekomunikovala, dýchala z posledních sil. Jen se čekalo, až selže i jiný orgán, když jí to slabé srdíčko s motorkem nechal zemřít přirozeně...

Na tabuli v sesterně hospicu si sestry píší rozpis služeb u pacientů, o které jezdí pečovat do jejich domovů. Pod tabulkou je seznam těch, kteří v posledních dnech zemřeli. Přemýšlím, jak se budu cítit, až na tomto seznamu bude tetino jméno. A za jak dlouho to bude? „Je jasné, že umírá, ale není to žádná diagnóza, jejíž průběh umíme odhadnout,“ dozvídám se.

JAK MLUVIT O UMÍRÁNÍ?

Zvykám si na zvláštní pocit, že žádný další den si nemůžu naplánovat. Vypouštím ze slovníku slovo očekávat a nechávám čas plynout. Když přijdou bolesti, dávkuji léky. Když tetu do bolavých nohou „koušou žraloci a skřítci“, dávám jí kapky proti halucinacím.

Říkáme jim kapky proti strašidlům, ale používáme je jen proti těm zlým přeludům. Umírající mysl někdy posílá za tetou třeba taky víly či postavy z jejich milovaných knih. A nebo dávno mrtvé předky a přátele, které není třeba zahánět. Přichází k nám z rámu zrcadla pověšeného vedle postele. Pravda, chvíli mi trvá, než si zvyknu na to, kdo si přišel „sednout vedle mě“, kdo si za tetou přišel povídat či vyřešit staré křivdy a hádky. Na některé návštěvy tetu mluví česky, na jiné německy. S kýmsi si povídá sudetským dialektem, který jako dítě slyšela o prázdninách a o kterém ještě před pár



HOSPIC. Zařízení, které umožňuje důstojné umírání. Základem slova hospic je latinský výraz hospitium čili útulek. Už ve starověkém Římě si mohli v příštířecích či útulcích na cestách poutníci odpočinout, těhotné ženy porodit a nemocní se léčit, nebo zemřít.

měsíci tvrdila, že si ho nepamatuje. Trošku mě děsí, že člověk na sebe na smrtelné posteli poví i to, co kdysi sám o sobě zapomněl.

Když si chce tetu povídat se mnou nebo jenom držet za ruku, sedím u postele a nikam nespěchám. Když usne, spím také nebo se snažím pracovat. Podávám pití, přihlížím převazům, učím se co nejšetrněji obstarat všechny hygienické úkony. Je tak křehká a hubená, že ji můžu odnést v náručí, když potřebuju převléknout postel. Drží se mě kolem krku jako malé dítě a unaveně mi pokládá hlavu na rameno.

V klidnějších chvílích občas zapnu dětskou chůvičku, tetu pohlídá moje maminka nebo babička a já se snažím vyřídit co nejvíc potřebných drobností. Nebo také spát a jíst. Anebo přijít na jiné myšlenky s těmi několika přáteli, kteří vydrží poslouchat o mých podivínských starostech.

JAKO KDYBY SPALA

Všimli jste si, že umíme mluvit o narození, svatbách i rozvodech a vlastně i o pohřbech, ale samotné umírání jako by nebylo? Zmizely rituály, které se k němu pojily, neumíme odhadnout emoce ani dát najevo účast. Raději od toho tématu rychle pryč.

Vlastně to chápu. Sama váhám. Hodí se, abych v tetiných

dokumentech hledala adresy přátel, kterým pošlu parte? Nebo se to nehodí, i když vidím, že zbývající čas počítáme nanejvýš na dny? Cítívám se provinile, když přátelům říkám, že se v těchto starostech budu motat, dokud tetu nezemře. Jako by se nesmělo počítat s tím, že smrt opravdu přijde.

Po měsíci ode dne, kdy doktoři poprvé doporučili amputaci nohy, mi to všechno přeroste přes hlavu. Pod očima kruhy, vypadám jako strašidlo. Pláču a bojím se, že mi dojdou síly dřív než tetě. Přece to nevzdám a nepošlu ji do nemocnice, které se pořád bojí!

Den poté už ta moje křehká stařenka odmítá nejen jídlo, ale i pití. Stěží polkne pár kapek léků, které jí na radu sestřiček dávám stříkačkou přímo do pusy. Bolest tlumí morfiíová náplast, přeludy, se kterými si povídá, už nezaženou ani léky. Přestává mluvit, jen mi občas políbí ruku, aby dala najevo, jak je ráda doma.

Říkám si, jaké mám štěstí, že je v té bezmoci, bolesti a slabosti trpělivá a milá. „Vy už se díváte pánubohu do oken, že?“ ptá se jí klidným hlasem lékařka z hospicu. Tetu se z posledních sil usměje na souhlas. Čeho všeho se člověk v takovou chvíli bojí, čeho lituje a na co se těší?

„Mám tu s tebou chvíli sedět?“ ptám se jí ten večer a ona mi tiskne ruku, že o to stojí. Za chvíli

ale znervózní. „Mám tě nechat odpočívat a jít spát?“ zkusím jinou variantu. Zase zmáčknutí ruky na souhlas a v očích úleva, že jsem pochopila.

Dávám jí pusy na čelo a jdu si lehnout. Když jí v noci přijdu zkontrolovat, klidně odpočívá. Ráno ji najdu, jako by spala. Jen nedýchá. Vím, že zemřela, ještě než na ni sáhnu. Ale usmívá se tak klidně, že se tomu nechce věřit.

Najednou jsem ráda, že o téhle chvíli přemýšlím už tolik dní. V hlavě se mi spouští automat: lékař k ohledání těla, hospic, pohřební služba...

Váhám, zda s pomocí sestřičky z hospicu zvládnou mrtvé tělo omýt a převléknout. Mám z toho hrůzu – a nakonec to není nic těžkého. Vlastně se sama dívám, čeho jsem se bála. Najednou je mi jasné, proč se říká „tělesná schránka“. V téhle schránce už nic není. Jako by šnek opustil svoji ulitu. Futrál bez houslí, jejichž hudba už zní jinde. Zapalujeme svíčku, s maminkou i babičkou se s tetou loučíme. Otvíráme okno, aby duše mohla ven. Než tělo odnesou dva soustrastní pánové z pohřební služby, dáváme jim do rakve růži ze zahrady...

JMÉNO NA TABULI

Za dva dny jedu vrátit půjčené vybavení do hospicu. Sedím v sesterně a dívám se na tu tabuli, kde jsou napsána jména zemřelých. Tentokrát i tetino. Tak už to přišlo. Už vím, jak mi bude, proběhne mi hlavou vzpomínka na první setkání se sestřičkami, které nechtějí za každou cenu zlepšit kvalitu života, neboť jejich úkolem je doprovázet ke konci. Jsem nepopsatelně vděčná za ten čas, který jsem díky nim na této cestě mohla s tetou strávit.

Umírání v nemocnici nás přesvědčuje, že zemřít je jako zmáčknout vypínač. Světlo, život – cvak a konec. „Necitíš to jako oběť, že jsi o ni musela pečovat?“ ptají se mě lidé, když se vracím do koloběhu normálních dní. Nesmysl. Vždyť jsem nic neobětovala. Dostala jsem darem chvíli, o nichž bych ani nevěděla, že mi utíkají. ■

magazin@mfdnes.cz